

"منځلاری" مسلمان د امریکا له نظره

د رنډ څېړنيزې ادارې د ۲۰۰۷م کال راپور ته يوه کتنه

ليکوال: باس خفاجي

ژباړن*: ذاکر جلالی

لنډيز

د رنډ امریکایي ادارې (RAND Corporation) په دې وروستیو کې د «معتدلو اسلامي شبکو جوړولو» تر سرلیک لاندې یو راپور خپور کړی. دغه راپور د متحده ایالاتو حکومت ته د تگلارو او کړنلارو وړاندیز کوي او له امریکا غواړي چې د معاصرو اسلامپالو پر ضد مبارزه کې د سړې جگړې له تجربو ګټه پورته کړي. زموږ تر بحث لاندې راپور د امریکا ادارې ته لارښوونه کوي، چې د اسلامپالو (چې په راپور کې «افراطي جریانونه» یادېږي) له افکارو او باورونو سره د مقابلي لپاره سیکولر، لېبرال او «روناندې» ډلې رامنځ ته کړي، تقویه او مرسته یې وکړي. دغه راپور، اعتدال او منځلاری د لوېدیځ او امریکا له نظره تعریفوي او ورته خپلې خاصې ځانګړنې او شاخصونه په ګوته کوي. د دې راپور په اوږدو کې د هغو منځلارو ډلو لپاره یوولس معیارونه او ځانګړنې په ګوته شوي، چې تمه ده د امریکا په استازیتوب د اسلامپالو پر ضد فکري جګړه پرمخ بوځي.

دغې لیکنې پر دغه راپور یو عمومي نظر اچولی او هڅه یې کړې چې د اسلام او منځلارو مسلمانانو لپاره امریکایي معیارونه روښانه کړي او د امریکا له خوا د منځلارو ډلو د رامنځ ته کولو له څرنګوالي پرده پورته کړي.

هغه امریکایي څېړنيزې ادارې چې پر منځني ختیځ تمرکز لري، د امریکا د حکومت لپاره یې د اسلامي نړۍ پر ضد د فکري جنګ د توجیه لپاره، ګڼې تگلارې او کړنلارې وړاندې کړي. په دې منځ کې، د رنډ موسسې رول، چې په نړۍ کې تر ټولو ستره څېړنيزه اداره ده داسې ادارې په توګه چې د امریکا په سیاسي پرېکړو کې یې رول ډېر کلیدي او پاموړی، تر نورو ادارو ډېر مهم دی. دغې ادارې د ۲۰۰۷ په مارچ کې د «منځلارو اسلامي شبکو جوړول یا Building Moderate Muslim Networks» تر سرلیک لاندې راپور خپور کړی. دا راپور د رنډ ادارې د هغو فکري راپورونو بشپړوونکی دی، چې د اسلامي نړۍ پر ضد له یو فکري جګړې د جوماتونو بندې او سازمان دهۍ په موخه د سپټمبر له یوولسمې وروسته خپریږي.

مخکې له دې چې د راپور منځپانګې او د بحث اصل ته ورشو، د دغې ادارې پخواني راپورونه یو ځل له نظره تېروو. د رنډ موسسه له اتو کالو راهیسې پر هغې پدیدې تمرکز لري، چې د «اسلامي ګواښ یا خطر» په توګه یې تعبیروي او تردې دمه یې په دې باب ګڼ راپورونه خپاره کړي دي. دلته یوازې د رنډ پر هغو راپورونو یو نظر اچوو، چې تر ټولو ډېر اغېزناک و.

دغې موسسې په ۱۹۹۹م کې (یعنې د سپټمبر له یوولسمې دوه کاله وړاندې) د «نوي ترهګرۍ پر ضد مقابله» تر سرلیک لاندې د ځینو امریکایي کارپوهانو په هڅه په ۱۵۳ مخونو کې یو راپور خپور کړ. کولی شو ووايو، چې دغه

راپور د «ترهگری» په اړه د امریکایي پوهانو د افکارو او لیدلوریو لنډیز بنکاره کاوه. دا لیکنه د دې پوښتنې د ځوابونې په هڅه شوې وه چې ایا «نوې ترهگری» د امریکا متحده ایالاتو ته ستراتیژیک گواښ گڼل کېږي که نه او څېړونکو د دې پوښتنې په ځواب کې ویلي چې هو، ترهگری، په تېره د منځني ختیځ ترهگری د امریکا او صهیونیستي رژیم گټې له خطر سره مخ کوي او گواښي یې.

د رنډ ادارې د ۲۰۰۵ په فبروري کې د «ډیموکراتیک مدني اسلام» تر سرلیک لاندې یو راپور خپور کړی و. د دغه راپور یو څېړونکی لیکي: «د دې لپاره چې خپلو غوښتنو او موخو ته ورسېږو، په سیمه کې د اسلام د حقیقت او ماهیت له پېژندنې خلاصی نه لرو. دا اسلام دی چې د اوسني وضعیت د بدلون لپاره زموږ ټولې هڅې له ناکامۍ سره مخ کوي. یوازنی حل لاره داده، چې مسلمانان د «بنسټپالو، دودپالو، نویتوب پالو او سیکولرانو» په څلورو ډلو ووېشو. دغه راپور د «بنسټپالو» پر ضد یوازنی مناسبه کړنلاره داسې راټولوي: د «بنسټپالو» پر ضد باید وځنګېږو او د هغوی رېښه او بنیاد له منځه یوسو؛ بنسټپال له ډیموکراسۍ او د لوېدیځ له گټو سره جوړجاړي ته نه شي رسېدای او جهادي افکار او له قرآنه ظاهري تفسیر لري. له دې امله، د دوی لپاره مرگ واده او ویار دی؛ دا خلک غواړي اسلامي خلافت ژوندی او پرېښو ودروي. له بنسټپالو وپه کار ده؛ ځکه دوی د خپلو موخو د ترلاسه کولو لپاره له نوو او ماډرنو وسایلو هم کار اخلي. دوی د بیان او استدلال منطق لري او کولی شي خلک ځانونو ته لېواله کړي. د دغو بنسټپالو عیني بېلگې کېدای شي سني سلفیان، د القاعده تنظیم او د دغو ډلو مینه وال او دوستان او وهاییان وي.»

دا راپور وړاندیز کوي چې د «دودپالو» پر ضد داسې چلن وشي: «په هېڅ ډول باید د دودپالو او بنسټپالو ترمنځ د اتحاد او یووالي زمينه برابره نه شي؛ دودپالي باید د بنسټپالو پر ضد د علم، فرهنگ او مالي همکاريو په وسله سمبال کړو، د دوی ترمنځ باید د ځواک انډول وساتو او د دواړو ترمنځ د نزاع او اړخ وډېب اور لگېدلی وساتو. همدا راز باید صوفي او شيعه ډلو سره مرسته او وهڅول شي. [ابن خلدون وايي: که شيعه نه وای، تصوف به هم نه و. د حنبليانو پر ضد (چې د وهابي او القاعدې د افکارو گډوله دي) باید د حنفیانو فتواوې خپرې کړو. په ځانگړي ډول، دودپالي، چې پراخ لید او نظر لري، باید تقويه او مرسته ورسره وشي. همدا راز د «ډیموکراتیک او مدني اسلام» راپور ټینگار کړی چې «باید دودپالي د بنسټپالو پر ضد تقويه شي او په لوېدیځ کې مسلمانانو، دیندارانو، ځوانانو او ښځو ته داسې وښودل شي، چې بنسټپال له دین څخه معکوس او ناسم برداشت لري او له ترهگرو ډلو سره تړلي دي. همدا راز باید د تندلاری او د بنسټپالو افراطیت خلکو ته څرگند شي. دا خلک، د رهبرۍ او د چارو د ادارې په مسایلو کې کمزوري او وروسته پاتې معرفي شي او ترمنځ یې بېلوالی او تفرقه واچول شي. ورځپاڼه لیکونکي وهڅول شي چې د بنسټپالو د ژوند د جزئیاتو په باب معلومات راټول کړي او له دې لارې له شته وسایلو سره د هغوی شخصیت وژنه وشي او د هغوی دوه مخي، بې ادبي او بې ایماني څرگنده شي. هېر مونه شي چې د بنسټپالو د کړنو ډېر لږ قدر دانی هم باید ونه شي او داسې هم نه شي چې څوک هغوی د اتلانو په توگه معرفي کړي.»

دا خلک باید په بزدلی، حماقت، ترهگری، وپره خپروني او انسان وژني ډېر مشهور شي، چې بیا نه څوک پرې مهرباني وکړي او نه هم زړه پرې وسوځوي».

دا څېړنيز راپور د رنډ موسسې د څو تنو کارپوهو کارمندانو له خوا چمتو شوی دی. د دې راپور يو تر ټولو پېژندل شوی څېړونکی «انجل راباسا» نومېږي. دی اکاډمیک او محقق انسان دی؛ انجل راباسا له دې وړاندې د امریکا د بهرنیو او دفاع وزارتونو په لوړو څوکیو کې کار کړی دی. د ډاکټرۍ سند یې له هاروارډ پوهنتون نه ترلاسه کړی او پر انګلیسي سربېره په فرانسوي، ایټالیایي، یوناني او اسپانیایي ژبو کې مهارت لري؛ دې سړي د اسلامي نړۍ په اړه پراخې لیکنې او څېړنې کړې دي.

راپور ۲۱۷ مخونه او ۹ څپرکي لري. دا راپور هڅه کوي چې د فکري جګړې ماهیت بدل کړي؛ فکري جګړه له دې وړاندې هم د اسلام او لوېدیځ ترمنځ روانه وه؛ دا راپور هڅه کوي چې جګړه د مسلمانانو سیمو ته راوکارې او د لوېدیزو والو پر هڅو سربېره ځینې اسلام ته منسوبې څېرې هم په دې جګړه کې د ځان په ګټه ښکېل کړي. دا راپور ټینګار کوي، چې اوسنۍ جګړه پر پوځي او امنیتي جګړې سربېره فکري هم ده. تر بحث لاندې راپور له نظره یوازې پوځي او امنیتي جګړه نه شي کولی چې ترهګري له ماتې سره مخ کړي؛ نو له دې امله د اسلامي فکر (چې راپور یې افراطي او تندلاری فکريادوي) د له منځه وړلو لپاره له فکري جګړې پرته بله لار نه شته. د راپور په دوام کې وضاحت ورکوي چې دغه هدف ته د رسېدو لپاره باید د سړي جګړې له تجربو هم ګټه پورته شي.

دا راپور د دې کار په اهمیت ټینګار کوي چې د اسلام تفسیر له اسلامي جریانونو واخیستل شي او د دغو تفسیرونو پر «تصحیح او بیا کتنې» ټینګار کوي. راپور وایي، چې باید د اسلام داسې تفسیر وړاندې شي، چې د نوې نړۍ له ارزښتونو سره (چې د دوی موخه غربي هغه دي) همغږي او همرنګي ولري او له نړیوالو قوانینو، ډیموکراسۍ، بشري حقونو او د ښځو حقونو سره ټکرونه ولري.

راپور د اعتدال او منځلاری خپل تعریف وړاندې کړی دی او ویلي یې دي چې د دغه تعریف له مخې باید رښتیني منځلاری له هغو جلا شي چې د منځلاری دعوه کوي. د راپور له مخې، د منځلاری او اعتدال دغه تعریف د امریکا په سیاسي پرېکړو او سیاست جوړونو کې پاموړ رول لوبولی دی.

راپور د امریکا متحده ایالاتو ته وړاندیز کوي، چې سیکولر، لیبرال، روڼاندې او نورې هغه ډلې چې د منځلارو جریانونو په ډله کې راځي، رامنځ ته او بیا یې تقویه کړي او له دغو ډلو بیا د هغو اسلامي جریانونو پر ضد ګټه پورته شي چې د منځلاری ادعا کوي، د سوله ییز ګډ ژوندانه او خبرو اترو بلنه ورکوي. که څه هم دغه راپور ډېرې داسې خبرې لري چې څېړنې او سپړنې ته اړتیا لري؛ خو په دې لیکنه کې د امریکا پر معیارونو بحث کوو چې اعتدال او منځلاری ته یې په ګوته کړي او منځلاری مسلمان د امریکا له نظره معرفي کېږي.

دا راپور اشاره کوي، چې د معتدلو اسلامي ډلو د رامنځ ته کېدو پیل د مسلمانانو او د اسلامي ټولني د اوسېدونکو د ماهیت او هویت له پېژندنې سره کېږي او زیاتوي د دې لپاره چې دا ډلې ښه وپېژندل شي، د دې موسسې پخوانیو

راپورونو ته مراجعه کولی شي چې چاره اسانه کړي. تر بحث لاندې راپور د معتدلو او منځلارو مسلمانو جريانونو د پېژندنې لپاره لاندې معيارونه او ځانگړنې په گوته کړي دي:

1. د لوېديز ډيموکراسۍ منل؛ د معتدل مسلمان يوه ځانگړنه دا ده چې لوېديز ډيموکراسي ومني. ځينې مسلمانان لوېديز ډيموکراسي له ټولو ځانگړنو سره مني؛ خو ځينې نور بيا تر هغې ډيموکراسي سره غاړه وړي چې له اسلامي اصولو او مبانيو سره په ټکر او تناقض کې نه وي؛ دا خلک هغې ډيموکراسۍ سره همغږي نه دي چې له اسلامي حکومت او دولت سره همرنګي ونه لري؛

2. د بشري او غير الهي قوانينو منل؛ دلته راپور بيانوي چې د معتدلو او افراطي مسلمانانو يو توپير د اسلامي شريعت د پلې کولو موضوع ده. راپور وړاندې وايي، چې د اسلامي شريعت دوديز تفسيرونه د ډيموکراسۍ له اصولو او اساساتو سره همغږي نه لري او بشري حقونو ته ارزښت نه ورکوي؛ په دې استدلال چې سوډاني ليکوال "عبداللہ بن نعیم" په يوې مقاله کې ليکلي، چې مېرمنې او نارينه، مسلمانان او نامسلمانان په اسلامي شريعت کې برابر حقونه نه لري؛

3. د بنځو او ديني لږه کيو حقونو ته درناوی؛ دغه راپور اشاره کوي، چې معتدل مسلمان د نورو مسلمانانو په پرتله د بنځو او مختلفو ديني اقليتونو حقونو ته ډېر ارزښت ورکوي او پر دې باور دي چې له اوسنۍ زمانې سره د پيغمبر (صلی اللہ علیہ وسلم) د زمانې د بستر او چاپيريال توپير په دليل، بايد د قرآن پر هغو تفسيرونو او قرائتونو بيا کتنه وشي، چې بنځو او نارينه ووي يا کافر او مسلمان ته مساوي او برابر حقونه نه ورکوي؛

4. د نامشروع جگړې او تاريخوالي پرېښودل؛ دلته راپور ټينگار کوي چې معتدل مسلمانان هم لکه د نورو اديانو په څېر په «مقدسې جگړې» باور لري؛ خو بايد د تاوتريخوالي د کارونې پروخت او ځای او مشروع او نامشروع حالتونو باندې يو ځل بيا غور او دقت وشي. د منځلارو مسلمانانو ارزونه

زموږ تر بحث لاندې راپور په پنځم څپرکي کې د اعتدال او منځلارې د دقيقې پېژندنې لپاره يو لړ پوښتنې مطرح کوي چې د دغو پوښتنو ځوابونه معتدل فرد يا ډله له نامعتدلو جلا کوي. راپور گواښ کوي، چې ډېرې ډلې د اعتدال او منځلارې ادعا کوي؛ خو په حقيقت کې معتدل نه وي؛ ځکه هغوی له اعتدال څخه خپل ځانگړی تفسير او تصور لري. د دې لپاره چې حقيقي منځلاري له مدعي منځلارو جلا کړای شو، د دغو پوښتنو ځوابونه به لارښوونکي او ټاکونکي وي او متحده ايالات کولی شي د هغو افرادو او ډلو په حقيقت پوه شي او پرې ونه غولېږي، چې د اعتدال او منځلارې ادعا لري او په حقيقت کې معتدل او منځلاري نه دي. دغه راپور د رښتينو معتدلو او درواغجنو معتدلو مسلمانانو د ازمينست لپاره يوولس پوښتنې چمتو کړي دي چې په لاندې ډول دي:

1. ايا دغه فرد يا ډله په جهاد باور لري او تر اوسه يې د جهاد اقدام کړی که نه؟ که دمگړۍ پرې باور نه لري، بايد وکتل شي او پرې پوه شي، چې پخوا يې پرې باور درلود او جهاد يې کړی که نه؟

2. ايا ډيموڪراسي مني که نه؟ که ځواب مثبت وي، بايد څرگنده کړي چې ډيموڪراسي يې په پراخې معنا پېژني که نه؟
3. ايا د بشري حقونو نړيواله اعلاميه تاييدوي که نه؟
4. ايا د بشري حقونو د نړيوالې اعلاميې پر کومې مادې يا مادو (لکه د دين د انتخاب او تغيير حق) ملاحظه لري که نه؟
5. ايا پر دې باور لري چې د دين ادلون بدلون د انسانانو له فردي حقونو څخه گڼل کېږي؟
6. ايا دولت د اسلامي شريعت د جنايي قوانينو په پلې کولو ملزم گڼي که نه؟
7. ايا دولت د اسلامي شريعت د مدني حقونو په پلې کولو ملزم گڼي که نه؟ د هغو کسانو په تړاو د ده دريځ څه دی، چې اسلامي قوانين نه مني او ولسي، ډيموڪراتيکو نظامونو او سيکولريزم ته ترجيح ورکوي؟
8. ايا هغه حقونه چې مسلمانانو ته ورکوي، ديني لږه کيو ته يې هم ورکوي که نه؟
9. ايا مني، چې د ديني لږه کيو له ډلې کوم نامسلمان (په هغو هېوادونو کې چې اکثر استوگن يې مسلمانان دي) لورپور يو سياسي پوستونو ته ورسېږي که نه؟
10. ايا په هغوی هېوادونو کې چې استوگن يې اغلب مسلمانان دي، ديني لږه کيو ته حق ورکوي چې خپلې ځانگړې عبادتگاوې جوړې کړي؟
11. هغه تقنيني نظامونه چې په کې قانون جوړونه په غير ديني اصولو او مبانيو ولاړه وي، مني که نه؟ هر څوک چې دغه پوښتنې او معيارونه ولولي، بې له ځنډه پوهېږي چې د اعتدال دغه ډول تعريف اسلام پورې هېڅ تړاو نه لري او موخه يې له اسلام څخه د مسلمانانو لږې کول دي او دغسې اعتدال يوازې د امريکا گټې تضمينوي. په اسلامي ټولنه کې د اعتدال د دغه وړ تعريف بنسټيزه کېدنه (چې د اسلامي رحمت د اعتدال او منځلارې له بنسټونو سره هېڅ تړاو نه لري) د يو لړ غربي منل شوو اصولو له منلو پرته بله معنا او مفهوم نه شي لرلی. بنايي په راتلونکي کې دغه معيارونه د نړيوالو قوانينو په توگه د ملگرو ملتونو پر ټولو غړو هېوادونو وټپل شي او تخلف يې شايد د بشر حقونو او بين المللي قوانينو ته سپکاوی وگنل شي. مخکې له دې هم د بشري حقونو او نړيوالو قوانينو په نامه همجنسگرايانو او هغو ته چې له اخلاقو او انساني ارزښتونو سره په جنگ وو، ازادي ورکړل شوه. پامور ټکی دادی، چې دغه راپور له نوو داغيانو (يا د راپور په ژبه "ځوان داغيان") غواړي چې اسلامي متونو او ميراثونو ته مراجعه وکړي او دغو معيارونو او ځانگړنو ته شرعي او اسلامي پوښونه او توجيه ومومي! دا راپور وړانديز کوي چې د اعتدال او منځلارې بلنه بايد د منبرونو له سره نه، بلکې د ټلويزيوني خپرونو له لارې د پياوړو شخصيتونو له خوا ترسره شي. دا راپور ټينگار کوي چې بايد له دودپالي او صوفي جريان څخه د سلفي مسلمانانو پر ضد گټه پورته شي. دغه راپور دودپالی ليدلوری داسې تعريفوي: "دودپالی هغه غورځنگ او جريان دی چې هغوی په هديرو کې لمنځونه کوي او مذهب پالنې او نه اجتهاد ته بلنه کوي او صوفيانه تمايلات لري".

راپور د لوېديځ په گټه ټينگار کوي، چې د اسلامپالي جريان پر ضد د صوفي او دودپالي جريانونو ترمنځ د تفاهم او يووالي زمينه برابره شي.
*داليکنه غالباً باسم خفاجي په عربي کړې او ابو زينب محمد بهرامي فارسي ته ژباړلې وه. ما د بناغلي بهرامي له فارسي ژباړې پښتو کړې ده

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**